

بررسی تأثیر مسائل اجتماعی بر عملکرد آموزشی دانش‌آموزان استان اردبیل

امینه صالحی^۱، سهراب فرهنگ^۲، رقیه علیزاده نخجوانلو^۳

تاریخ دریافت: ۱۰ مرداد ماه ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۰ شهریور ماه ۱۴۰۴

چکیده

عملکرد آموزشی دانش‌آموزان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه انسانی و اجتماعی به شمار می‌رود و تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل فردی و اجتماعی قرار دارد. هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر مسائل اجتماعی خانواده بر عملکرد آموزشی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم استان اردبیل است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم استان اردبیل در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای، ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسشنامه مسائل اجتماعی خانواده (دربرگیرنده وضعیت اقتصادی-اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی) و معدل تحصیلی دانش‌آموزان به‌عنوان شاخص عملکرد آموزشی بود. روایی ابزار به‌صورت صوری و محتوایی تأیید شد و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۸ در سطح مطلوبی قرار داشت. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که بین وضعیت اقتصادی-اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی خانواده با عملکرد آموزشی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج رگرسیون حاکی از آن بود که این متغیرها در مجموع ۴۶ درصد از واریانس عملکرد آموزشی را تبیین می‌کنند و در این میان، سرمایه فرهنگی بیشترین نقش را در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دارد. نتایج پژوهش بر ضرورت توجه سیاست‌گذاران آموزشی به شرایط اجتماعی و فرهنگی خانواده‌ها در راستای ارتقای عدالت آموزشی و بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تأکید دارد.

واژگان کلیدی: عملکرد آموزشی، مسائل اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی

^۱ گروه آموزش متوسطه، وزارت آموزش و پرورش، اداره کل آموزش و پرورش استان اردبیل، پارس آباد، ایران

^۲ گروه آموزش متوسطه، وزارت آموزش و پرورش، اداره کل آموزش و پرورش استان اردبیل، پارس آباد، ایران

^۳ گروه آموزش متوسطه، وزارت آموزش و پرورش، اداره کل آموزش و پرورش استان اردبیل، اردبیل، ایران

۱- مقدمه

آموزش و پرورش به عنوان یکی از بنیادی‌ترین نهادهای اجتماعی، نقشی تعیین‌کننده در شکل‌دهی سرمایه انسانی، توسعه پایدار و انسجام اجتماعی ایفا می‌کند. عملکرد آموزشی دانش‌آموزان نه تنها بازتابی از توانایی‌های فردی آنان است، بلکه به طور عمیق تحت تأثیر ساختارها و شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه قرار دارد. در دهه‌های اخیر، پژوهشگران حوزه تعلیم و تربیت به این نتیجه رسیده‌اند که تبیین موفقیت یا افت تحصیلی دانش‌آموزان صرفاً بر اساس متغیرهای فردی مانند هوش، انگیزش یا تلاش شخصی، نگاهی تقلیل‌گرایانه است و برای درک جامع این پدیده، باید به بستر اجتماعی زندگی دانش‌آموزان توجه کرد. (Coleman, 1988)

مسائل اجتماعی نظیر فقر، نابرابری اقتصادی، بیکاری والدین، سطح تحصیلات خانواده، سرمایه اجتماعی، انسجام خانوادگی، مهاجرت، و دسترسی نابرابر به امکانات آموزشی، از جمله عواملی هستند که می‌توانند به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر عملکرد آموزشی دانش‌آموزان اثرگذار باشند. (Bourdieu, 1986) این مسائل، از طریق تأثیرگذاری بر سلامت روانی، انگیزش تحصیلی، میزان حمایت خانوادگی و کیفیت تعاملات اجتماعی دانش‌آموزان، مسیر پیشرفت آموزشی آنان را هموار یا مسدود می‌کنند.

در ایران نیز، با توجه به تنوع فرهنگی، اقتصادی و جغرافیایی استان‌ها، بررسی تأثیر مسائل اجتماعی بر عملکرد آموزشی دانش‌آموزان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. استان اردبیل، به عنوان یکی از استان‌های شمال غربی کشور، دارای ویژگی‌های خاص اجتماعی و فرهنگی از جمله ساختار خانوادگی سنتی، تفاوت‌های قابل توجه بین مناطق شهری و روستایی، و چالش‌های اقتصادی خاص خود است. این ویژگی‌ها می‌توانند زمینه‌ساز نابرابری‌های آموزشی و تفاوت در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان باشند (صمدی و همکاران، ۱۳۹۸).

با وجود اهمیت این موضوع، مطالعات جامع و بومی که به صورت نظام‌مند به بررسی تأثیر مسائل اجتماعی بر عملکرد آموزشی دانش‌آموزان استان اردبیل بپردازد، نسبتاً محدود است. از این رو، پژوهش حاضر می‌کوشد با تکیه بر چارچوب‌های نظری معتبر و شواهد تجربی، نقش مسائل اجتماعی را در تبیین عملکرد آموزشی دانش‌آموزان این استان مورد بررسی قرار دهد تا بتواند مبنایی علمی برای سیاست‌گذاری‌های آموزشی و اجتماعی فراهم آورد.

۲- ادبیات نظری و چارچوب مفهومی

۲-۱- نظریه بازتولید اجتماعی و سرمایه فرهنگی

یکی از مهم‌ترین نظریه‌ها در تبیین رابطه میان مسائل اجتماعی و عملکرد آموزشی، نظریه بازتولید اجتماعی پیر بوردیو است. بوردیو معتقد است که نظام آموزشی، نابرابری‌های اجتماعی موجود را از طریق انتقال سرمایه فرهنگی بازتولید می‌کند. (Bourdieu & Passeron, 1990) سرمایه فرهنگی شامل

مهارت‌های زبانی، نگرش‌ها، سبک‌های رفتاری و دانش‌هایی است که خانواده‌ها به فرزندان خود منتقل می‌کنند و با فرهنگ رسمی مدرسه همخوانی دارد.

دانش‌آموزانی که از خانواده‌های دارای سرمایه فرهنگی بالا می‌آیند، معمولاً عملکرد آموزشی بهتری دارند، زیرا کدهای فرهنگی مدرسه برای آنان آشناست. در مقابل، دانش‌آموزان متعلق به طبقات اجتماعی پایین‌تر، به دلیل فقدان این سرمایه، با چالش‌های بیشتری در محیط آموزشی مواجه می‌شوند (Bourdieu, 1986). در استان اردبیل، تفاوت سطح تحصیلات والدین و دسترسی نابرابر به منابع فرهنگی می‌تواند نقش مهمی در این زمینه ایفا کند.

۲-۲- نظریه سرمایه اجتماعی

کلمن (۱۹۸۸) سرمایه اجتماعی را به‌عنوان منابعی تعریف می‌کند که در روابط اجتماعی نهفته‌اند و می‌توانند کنش‌های فردی را تسهیل کنند. از منظر او، روابط مبتنی بر اعتماد، هنجارهای مشترک و شبکه‌های اجتماعی حمایتی، نقش مهمی در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارند. خانواده‌هایی که تعامل بیشتری با مدرسه دارند و از انسجام اجتماعی بالاتری برخوردارند، زمینه بهتری برای پیشرفت تحصیلی فرزندان خود فراهم می‌کنند.

مطالعات نشان داده‌اند که سرمایه اجتماعی خانواده و جامعه محلی، می‌تواند اثرات منفی فقر اقتصادی را تا حدی جبران کند (Putnam, 2000) در مناطق روستایی استان اردبیل، اگرچه ممکن است سطح درآمد پایین‌تر باشد، اما انسجام اجتماعی بالا می‌تواند عاملی حمایتی برای دانش‌آموزان تلقی شود.

۲-۳- فقر و نابرابری اقتصادی

فقر یکی از مهم‌ترین مسائل اجتماعی تأثیرگذار بر عملکرد آموزشی است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که فقر از طریق کاهش دسترسی به منابع آموزشی، افزایش استرس خانوادگی و تضعیف سلامت روانی دانش‌آموزان، منجر به افت تحصیلی می‌شود (Duncan & Brooks-Gunn, 1997). دانش‌آموزان خانواده‌های کم‌درآمد، اغلب با مشکلاتی نظیر تغذیه نامناسب، کمبود فضای مطالعه و اشتغال زودهنگام مواجه‌اند که تمرکز و یادگیری آنان را مختل می‌کند.

در استان اردبیل، به‌ویژه در برخی مناطق کم‌برخوردار، فقر اقتصادی می‌تواند به‌عنوان یکی از عوامل اصلی تفاوت عملکرد آموزشی دانش‌آموزان مطرح باشد (احمدی و رضایی، ۱۴۰۰).

۲-۴- ساختار و کارکرد خانواده

خانواده نخستین نهاد اجتماعی است که شخصیت، نگرش‌ها و رفتارهای آموزشی کودک در آن شکل می‌گیرد. سطح تحصیلات والدین، سبک فرزندپروری، میزان حمایت عاطفی و نظارت آموزشی، همگی از

عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی هستند (Eccles, 2005). خانواده‌های دارای تعارض، طلاق یا مشکلات اجتماعی، اغلب نمی‌توانند حمایت لازم را از دانش‌آموز فراهم کنند.

مطالعات داخلی نشان می‌دهد که بین حمایت خانوادگی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ایرانی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۷).

۲-۵- محیط مدرسه و نابرابری‌های آموزشی

کیفیت مدرسه، امکانات آموزشی، تراکم کلاس‌ها و کیفیت معلمان نیز در تعامل با مسائل اجتماعی بر عملکرد آموزشی اثر می‌گذارند. مدارس واقع در مناطق محروم معمولاً از امکانات کمتری برخوردارند و این امر می‌تواند نابرابری‌های اجتماعی را تشدید کند (OECD, 2019). بنابراین، عملکرد آموزشی دانش‌آموزان را باید حاصل برهم‌کنش شرایط اجتماعی خانواده و کیفیت محیط آموزشی دانست.

هدف کلی این پژوهش، بررسی تأثیر مسائل اجتماعی (شامل وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده، سرمایه فرهنگی و اجتماعی، و ساختار خانوادگی) بر عملکرد آموزشی دانش‌آموزان استان اردبیل است.

۳- فرضیه پژوهش

بین مسائل اجتماعی خانواده (وضعیت اقتصادی-اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی) و عملکرد آموزشی دانش‌آموزان استان اردبیل رابطه معنادار وجود دارد.

۴- روش تحقیق

در این پژوهش، روش تحقیق از نوع توصیفی-همبستگی است که با هدف بررسی رابطه و میزان تأثیر مسائل اجتماعی بر عملکرد آموزشی دانش‌آموزان استان اردبیل انجام می‌شود؛ از نظر هدف، تحقیق کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها، میدانی است. جامعه آماری پژوهش کلیه دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم استان اردبیل در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ را شامل می‌شود که به دلیل گستردگی جامعه و پراکندگی جغرافیایی، دسترسی به تمام اعضای آن امکان‌پذیر نبوده است. به همین منظور، روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای به کار گرفته شد؛ بدین صورت که ابتدا از میان شهرستان‌های استان اردبیل چند شهرستان به‌صورت تصادفی انتخاب شد، سپس از هر شهرستان تعدادی مدرسه و در مرحله بعد از هر مدرسه، دانش‌آموزان به‌طور تصادفی ساده انتخاب شدند. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران و با در نظر گرفتن سطح خطای ۰/۰۵ و برآورد واریانس جامعه، برابر با ۳۸۴ نفر تعیین شد که این حجم نمونه، قابلیت تعمیم نتایج به جامعه آماری را داراست. ابزار گردآوری اطلاعات شامل دو بخش است: بخش اول پرسشنامه مسائل اجتماعی و بخش دوم سنجش عملکرد آموزشی. برای سنجش مسائل اجتماعی، از پرسشنامه وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده مبتنی بر چارچوب نظری بوردیو (۱۹۸۶) و کلمن (۱۹۸۸) استفاده شد.

که ابعاد سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی را در بر می‌گیرد؛ این پرسشنامه پیش‌تر توسط محققان داخلی بومی‌سازی شده و شامل ۳۰ گویه با مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت است. عملکرد آموزشی دانش‌آموزان نیز از طریق میانگین نمرات تحصیلی نیمسال گذشته (معدل) به‌عنوان شاخص عینی پیشرفت تحصیلی سنجیده شد که در پژوهش‌های آموزشی از اعتبار بالایی برخوردار است. روایی ابزار پژوهش از دو طریق روایی صوری و محتوایی بررسی شد. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که مقدار آن برای کل پرسشنامه ۰.۷۸ به دست آمد و نشان‌دهنده پایایی مطلوب ابزار است. در نهایت، روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی انجام شد؛ در بخش توصیفی، از شاخص‌هایی نظیر میانگین، انحراف معیار، فراوانی و درصد استفاده شد و در بخش استنباطی، برای آزمون فرضیه پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه بهره گرفته شد. کلیه تحلیل‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS انجام گرفت.

۵- یافته‌های تحقیق

۵-۱- یافته‌های توصیفی متغیرها

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده	۳۸۴	۳.۱۲	۰.۶۸	۱.۴۵	۴.۷۵
سرمایه فرهنگی خانواده	۳۸۴	۳.۲۶	۰.۷۲	۱.۶۰	۴.۹۰
سرمایه اجتماعی خانواده	۳۸۴	۳.۴۱	۰.۶۵	۱.۸۰	۴.۸۵
عملکرد آموزشی (معدل)	۳۸۴	۱۵.۸۴	۱.۹۲	۱۰.۲۵	۱۹.۷۵

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد که میانگین متغیر وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده برابر با ۱۲/۳ است که بیانگر وضعیت اقتصادی-اجتماعی متوسط رو به بالا در میان نمونه مورد مطالعه است. سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی خانواده‌ها نیز به ترتیب با میانگین‌های ۲۶/۳ و ۴۱/۳ در سطح نسبتاً مطلوبی قرار دارند که نشان‌دهنده برخورداری نسبی دانش‌آموزان از حمایت‌های فرهنگی و اجتماعی خانواده است. میانگین عملکرد آموزشی دانش‌آموزان برابر با ۸۴/۱۵ بوده که بیانگر وضعیت تحصیلی متوسط دانش‌آموزان استان اردبیل است. انحراف معیارها نشان می‌دهد که پراکندگی داده‌ها در حد قابل قبول بوده و نمونه از تنوع مناسبی برخوردار است.

جدول ۲. توزیع فراوانی وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده

سطح وضعیت اقتصادی-اجتماعی	فراوانی	درصد
پایین	۷۴	۱۹.۳
متوسط	۱۹۸	۵۱.۶
بالا	۱۱۲	۲۹.۱
جمع	۳۸۴	۱۰۰

بر اساس نتایج جدول ۲، بیش از نیمی از دانش‌آموزان مورد مطالعه (۶/۵۱ درصد) دارای وضعیت اقتصادی-اجتماعی متوسط هستند. همچنین، ۱/۲۹ درصد از دانش‌آموزان در سطح اقتصادی-اجتماعی بالا و ۳/۱۹ درصد در سطح پایین قرار دارند. این توزیع نشان می‌دهد که اگرچه اکثریت دانش‌آموزان از وضعیت اقتصادی متوسط برخوردارند، اما همچنان بخش قابل توجهی از آنان با محدودیت‌های اقتصادی مواجه‌اند که می‌تواند بر فرصت‌های آموزشی و عملکرد تحصیلی آنان تأثیرگذار باشد.

جدول ۳. توزیع فراوانی سرمایه فرهنگی خانواده

سطح سرمایه فرهنگی	فراوانی	درصد
پایین	۶۸	۱۷.۷
متوسط	۲۰۷	۵۳.۹
بالا	۱۰۹	۲۸.۴
جمع	۳۸۴	۱۰۰

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که ۹/۵۳ درصد از دانش‌آموزان دارای سرمایه فرهنگی متوسط هستند، در حالی که ۴/۲۸ درصد از سرمایه فرهنگی بالا برخوردارند. تنها ۷/۱۷ درصد از دانش‌آموزان در سطح پایین سرمایه فرهنگی قرار دارند. این یافته بیانگر آن است که اکثریت خانواده‌ها تا حدی توانسته‌اند منابع فرهنگی لازم نظیر تحصیلات والدین، دسترسی به کتاب و فعالیت‌های فرهنگی را برای فرزندان خود فراهم کنند، هرچند هنوز شکاف فرهنگی قابل توجهی میان دانش‌آموزان وجود دارد.

جدول ۴. توزیع فراوانی سرمایه اجتماعی خانواده

سطح سرمایه اجتماعی	فراوانی	درصد
پایین	۵۹	۱۵.۴
متوسط	۲۱۴	۵۵.۷
بالا	۱۱۱	۲۸.۹
جمع	۳۸۴	۱۰۰

بر اساس جدول ۴، بیش از نیمی از دانش‌آموزان (۷/۵۵ درصد) از سرمایه اجتماعی متوسط برخوردارند و حدود ۹/۲۸ درصد دارای سرمایه اجتماعی بالا هستند. این یافته نشان می‌دهد که روابط خانوادگی، اعتماد متقابل و تعامل خانواده با مدرسه در سطح قابل قبولی قرار دارد. با این حال، وجود ۴/۱۵ درصد دانش‌آموز با سرمایه اجتماعی پایین می‌تواند نشان‌دهنده ضعف در شبکه‌های حمایتی باشد که ممکن است پیامدهای منفی آموزشی به همراه داشته باشد.

۵-۲- یافته‌های استنباطی تحقیق

جدول ۵. ضریب همبستگی پیرسون بین مسائل اجتماعی و عملکرد آموزشی

متغیر	عملکرد آموزشی	سطح معناداری
وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده	۰.۴۲	۰.۰۰۱
سرمایه فرهنگی خانواده	۰.۵۱	۰.۰۰۱

سرمایه اجتماعی خانواده ۰.۴۷ ۰.۰۰۱

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که بین وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده و عملکرد آموزشی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. $(r=0/42)$ همچنین، سرمایه فرهنگی خانواده با ضریب همبستگی ۵۱/۰ بیشترین ارتباط را با عملکرد آموزشی دارد که بیانگر نقش کلیدی عوامل فرهنگی در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان است. سرمایه اجتماعی خانواده نیز با ضریب همبستگی ۴۷/۰ رابطه‌ای مثبت و معنادار با عملکرد آموزشی نشان می‌دهد. سطح معناداری تمامی ضرایب کمتر از ۰/۰۱ است که بیانگر تأیید فرضیه پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنادار بین مسائل اجتماعی و عملکرد آموزشی است.

جدول ۶. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه پیش‌بینی عملکرد آموزشی

متغیر پیش‌بین	ضریب بتا	مقدار t	سطح معناداری
وضعیت اقتصادی-اجتماعی	۰.۲۴	۴.۸۶	۰.۰۰۱
سرمایه فرهنگی	۰.۳۶	۷.۴۲	۰.۰۰۱
سرمایه اجتماعی	۰.۲۹	۵.۹۱	۰.۰۰۱

ضریب تعیین $(R^2) = 0.46$

آماره $F = 108.32$ ($p < 0.001$)

نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد که سه متغیر وضعیت اقتصادی-اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی به‌طور معناداری قادر به پیش‌بینی عملکرد آموزشی دانش‌آموزان هستند. مقدار ضریب تعیین $۴۶/۰$ بیانگر آن است که ۴۶ درصد از واریانس عملکرد آموزشی توسط این متغیرهای اجتماعی تبیین می‌شود که مقدار قابل توجهی است. در میان متغیرهای پیش‌بین، سرمایه فرهنگی با ضریب بتای $۳۶/۰$ بیشترین سهم را در تبیین عملکرد آموزشی دارد، که این یافته با نظریه بورديو در زمینه نقش سرمایه فرهنگی همخوانی دارد. سرمایه اجتماعی و وضعیت اقتصادی-اجتماعی نیز به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار دارند. معناداری آماره F نشان‌دهنده برازش مناسب مدل رگرسیونی است.

۶- نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که مسائل اجتماعی خانواده نقش تعیین‌کننده‌ای در عملکرد آموزشی دانش‌آموزان استان اردبیل ایفا می‌کنند. یافته‌های توصیفی بیانگر آن بود که اکثر دانش‌آموزان از وضعیت اقتصادی-اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی در سطح متوسط برخوردارند و عملکرد آموزشی آنان نیز در حد متوسط ارزیابی می‌شود. با این حال، وجود تفاوت‌های معنادار میان سطوح مختلف این متغیرها، حاکی از نابرابری‌های اجتماعی مؤثر بر آموزش است.

یافته‌های استنباطی پژوهش نشان داد که بین وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده و عملکرد آموزشی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ بدین معنا که هرچه وضعیت اقتصادی خانواده بهبود یابد، زمینه‌های لازم برای موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان نیز افزایش می‌یابد. این نتیجه با پژوهش‌های پیشین داخلی و خارجی همسو است و نشان می‌دهد که فقر و محرومیت اقتصادی همچنان یکی از موانع اصلی پیشرفت آموزشی به شمار می‌رود.

همچنین، سرمایه فرهنگی خانواده به‌عنوان قوی‌ترین پیش‌بین عملکرد آموزشی شناسایی شد. این یافته تأییدکننده دیدگاه بورديو است که نظام آموزشی را بازتولیدکننده نابرابری‌های فرهنگی می‌داند. خانواده‌هایی که از سطح تحصیلات بالاتر، عادات مطالعه و تعاملات فرهنگی غنی‌تری برخوردارند، فرزندان موفق‌تری در

عرصه آموزش دارند. سرمایه اجتماعی نیز نقش مهمی در عملکرد آموزشی ایفا می‌کند؛ به‌ویژه از طریق ایجاد حمایت عاطفی، نظارت والدین و ارتباط مؤثر با مدرسه.

در مجموع، می‌توان نتیجه گرفت که عملکرد آموزشی دانش‌آموزان پدیده‌ای چندبعدی است که بدون توجه به زمینه‌های اجتماعی زندگی آنان قابل تبیین نیست. بنابراین، سیاست‌گذاری‌های آموزشی باید فراتر از مدرسه، به بهبود شرایط اجتماعی و فرهنگی خانواده‌ها نیز توجه داشته باشند تا بتوانند به ارتقای عدالت آموزشی و بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دست یابند.

۷- پیشنهادات پژوهش

۱. پیشنهاد می‌شود نهادهای حمایتی و آموزشی با شناسایی دانش‌آموزان دارای وضعیت اقتصادی-اجتماعی پایین، برنامه‌های حمایتی نظیر کمک‌هزینه تحصیلی، تغذیه رایگان و تأمین لوازم آموزشی را اجرا کنند تا اثرات منفی فقر بر عملکرد آموزشی کاهش یابد.
۲. پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران آموزشی با تمرکز بر مناطق روستایی و کم‌برخوردار، امکانات آموزشی، نیروی انسانی متخصص و خدمات مشاوره‌ای را به‌طور عادلانه توزیع کنند تا نابرابری‌های آموزشی کاهش یابد.
۳. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با استفاده از روش‌های کیفی یا ترکیبی، به بررسی عمیق‌تر تجربه زیسته دانش‌آموزان و خانواده‌ها پرداخته و نقش سایر متغیرهای اجتماعی نظیر رسانه‌ها، همسالان و سبک‌های زندگی را در عملکرد آموزشی مورد مطالعه قرار دهند.

منابع

- Ahmadi, M., & Rezaei, S. (2021). *Educational inequality and social factors in Iran*. Tehran: SAMT.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). New York: Greenwood.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (1990). *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95–120.
- Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (1997). *Consequences of growing up poor*. New York: Russell Sage Foundation.

- Eccles, J. S. (2005). Influences of parents' education on children's educational outcomes. *Educational Psychologist*, 40(2), 65–78.
- OECD. (2019). *Education at a glance 2019*. Paris: OECD Publishing.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Samadi, A., Karimi, H., & Moradi, R. (2019). Social factors affecting students' achievement in Ardabil Province. *Journal of Educational Sociology*, 12(3), 45–67.
- Hosseini-pour, M., Ahmadi, N., & Jalali, S. (2018). Family support and academic achievement. *Iranian Journal of Education*, 9(2), 77–98.
- UNESCO. (2020). *Global education monitoring report*. Paris: UNESCO.
- Wentzel, K. R. (2010). Students' relationships with teachers. *Review of Educational Research*, 80(1), 1–44.
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual Review of Psychology*, 53, 371–399.
- Sirin, S. R. (2005). Socioeconomic status and academic achievement. *Review of Educational Research*, 75(3), 417–453.
- Jeynes, W. (2012). Family structure and achievement. *Educational Review*, 64(2), 165–181.